

CELEBRACJA TRIDUUM PASCHALNEGO W ROKU JUBILEUSZOWYM 2000 ZARYS TEOLOGII I PROPOZYCJE DUSZPASTERSKIE

1. OBCHODY TRIDUUM PASCHALNEGO 1999 ROKU PAŃSKIEGO

Doroczna liturgia świętego Triduum paschalnego jest uroczyscie sprawowana w całym Kościele katolickim, we wszystkich wspólnotach parafialnych. Kalendarze liturgiczne poszczególnych Kościołów lokalnych podają, w szerszej bądź syntetycznej wersji, potrzebne wskazania dotyczące sprawowania obrzędów uroczystości świętych trzech dni paschalnych. Dla przykładu: *Kalendarz liturgiczny Zakonów franciszkańskich w Polsce na rok Pański 1999*¹ podaje, poza odwołaniem się do *Mszału rzymskiego dla diecezji polskich* (s. 127-128), siedem uwag dotyczących Wielkiego Czwartku². Sprawowanie liturgii Wielkiego Piątku kalendarz ten przedstawia w syntetycznym skrócie polecając i w tym przypadku Mszał na stronach 133-147. Wskazania dotyczące obrzędów Wigilii Wielkanocnej rozpoczynają się (poza odwołaniem się i w tym miejscu do Mszału, s. 150nn), od przypomnienia w całości n. 78 *Listu okólnego o przygotowaniu i obchodzeniu Świąt Wielkanocnych* mówiącego o n o c n e j porze sprawowania liturgii Wigilii Paschalnej i o jej zakończeniu przed świtem dnia niedzielnego³.

*Kalendarz Liturgiczny Diecezji Kieleckiej na rok 1999*⁴ podaje obszerne wprowadzenie teologiczno-pastoralne do świętego Triduum paschalnego; opisuje dokładnie liturgię Mszy Wieczery Pańskiej, nie odwołując się do konkretnych stron Mszału⁵. Podobne dokładne wskazania znajdują się w odniesieniu do Wielkiego Piątku, z przypomnieniem godziny rozpoczęcia liturgii: „zwykle ok. g. 15⁰⁰”⁶. We wskazaniach dotyczących Wigilii Paschalnej kalendarz kielecki dwu-

¹ Kalendarz wydano z polecenia wszystkich prowincjałów franciszkańskich w Polsce (oprac. E. Lenart), Kraków 1998.

² Tamże, s.42n.

³ Tamże, s. 45.

⁴ Kalendarz wydany z polecenia biskupa ordynariusza prof. dra hab. Kazimierza Ryczana (red. S. Czerwik, R. Kuligowski), Kielce brw.

⁵ Tamże, s.102-104.

⁶ Tamże, s. 104.

krotnie dokładnie określa porę liturgii Wigilii, podając, że „w związku z [tu błąd druku: w] tym nie wolno rozpoczynać Wigilii Paschalnej przed godziną 21⁰⁰”⁷, oraz: „Wieczorem w sobotę (najwcześniej o 21⁰⁰) lub w nocy: *Białe*. Liturgia Wigilii Paschalnej”⁸.

Uroczystościom liturgicznym Triduum Paschalnego 1999 roku w Watykanie przewodniczył Ojciec Święty Jan Paweł II, który w Wielki Czwartek w i e c z o r e m odprawił Mszę Wieczery Pańskiej w Bazylice św. Piotra (po raz pierwszy), a nie w katedrze Biskupa Rzymu — bazylice św. Jana na Lateranie, podczas której umył nogi dwunastu mężczyznom⁹. W Wielki Piątek Jan Paweł II udzielił sakramentu pokuty i pojednania 10 wiernym z całego świata i przewodniczył p o p o ł u d n i u (wieczorem) liturgii Męki Pańskiej w bazylice św. Piotra (homilię wygłosił kaznodzieja Domu Papieskiego o. Raniero Cantalamessa); w i e c z o r e m (21⁰⁰) poprowadził Drogę Krzyżową w rzymskim Koloseum (transmitowana była ona przez 34 stacje telewizyjne z całego świata; teksty rozważań napisał włoski poeta z Florencji Mario Luzi); krzyż w tym roku, oprócz Papieża, nieśli m.in.: rodzina cygańska, wierni z Brazylii, Sierra Leone, Chin i Liberii, siostry zakonne z Oceanii oraz prawosławny ksiądz z Rumunii¹⁰. Ojciec Święty Jan Paweł II przewodniczył uroczystej liturgii Wigilii Paschalnej, która rozpoczęła się o godz. 20⁰⁰ w Bazylice św. Piotra, podczas której udzielił chrztu i bierzmowania ośmiorgu katechumenom, pochodzącym z Albanii, Wysp Zielonego Przylądka, Chin, Francji, Maroka i Węgier. W Niedzielę Zmartwychwstania Pańskiego o godz. 10³⁰ Jan Paweł II odprawił Mszę św. na placu św. Piotra, podczas której wygłosił orędzie wielkanocne, a po jej zakończeniu udzielił błogosławieństwa *Urbi et Orbi*¹¹.

W Polsce, m.in. w Kalwarii Zebrzydowskiej, liturgia Triduum Paschalnego 1999 roku była przeżywana w szczególnej atmosferze odprawianych tam słynnych Misteriów Męki Pańskiej. W Wielki Czwartek o godz. 13⁰⁰ ceremonia umycia nóg, kazanie i rozpoczęcie procesji pasyjnej ze scenami *Misterium* i kazaniem przy poszczególnych stacjach, a po zakończeniu *Misterium* Msza św. z kazaniem w Wieczerniku i całonocna adoracja Najświętszego Sakramentu w Piwnicy Pana Jezusa na *Drózkach*; o godz. 19⁰⁰ Msza św. koncelebrowana z kazaniem w bazylice i całonocne czuwanie¹². W Wielki Piątek o godz. 6⁰⁰ rozpoczęcie *Misterium*

⁷ Tamże, s.105.

⁸ Tamże, s.106.

⁹ Por. „Źródło” 16 (18 kwietnia 1999 r.), s.32; „Nasz Dziennik” 76 (31 marca 1999 r.), s. 6.

¹⁰ Por. „Nasz Dziennik” 80 (6 kwietnia 1999 r.), s. 6; „Źródło” 16 (18 kwietnia 1999 r.), s. 32.

¹¹ Por. „Nasz Dziennik” 76 (31 marca 1999), s. 6; „Nasz Dziennik” 80 (6 kwietnia 1999), s. 6; „Źródło” 16 (18 kwietnia 1999 r.), s. 32.

¹² Por. „Głos” 62 (30 marca 1999), s. 6.

przy kaplicy u Kaffasza, procesja pasyjna ze scenami *Misterium* i kazaniami, a po dojściu do kościoła Ukrzyżowania (ok. godz. 12⁰⁰), wielkopiątkowe nabożeństwo liturgiczne z kazaniem ks. kard. F. Macharskiego; przeniesienie Najświętszego Sakramentu do kaplicy Grobu Pana Jezusa i czuwanie¹³. Wigilia Paschalna rozpoczęła się w Kalwarii w Wielką Sobotę o godz. 18⁰⁰ poświęceniem ognia na Placu Rajskim; w Niedzielę Wielkanocną o godz. 6⁰⁰ rozpoczęcie Rezurekcji procesją od kaplicy Grobu Pańskiego na wzgórzu Ukrzyżowania do Bazyliki¹⁴.

Chrześcijanie obrządku wschodniego, prawosławni i grekokatolicy, zgodnie z kalendarzem juliańskim, obchodzili w roku 1999 święta Wielkiej Nocy 11 kwietnia, w tydzień po świętach obrządku rzymskiego. Liturgia Wigilii Paschalnej odbywała się w cerkwiach na Podkarpaciu „od północy do bladego świtu”¹⁵; „główne nabożeństwo prawosławne, czyli jutrznia, odprawiane jest o północy z soboty na niedzielę. Uroczystości Zmartwychwstania Pańskiego u wyznawców prawosławia trwają do trzeciej nad ranem w niedzielę, u grekokatolików rozpoczynają się o brzasku (w Krakowie o godz. 6⁰⁰)”. „Kapłani obu cerkwi: prawosławnej i grekokatolickiej przenoszą płaszczenicę (czyli całun, w który owinięty był złożony do grobu Chrystus) od grobu na ołtarz. Po procesji trzykrotnie okrążającej cerkiew, zaczyna się rezurekcja”¹⁶. Chrześcijanie wschodni, poczynając od Wielkanocy, przez cały okres paschalny, pozdrawiają się: w kościele, w domach, na ulicach słowami: „Chrystos woskres!” (Chrystus zmartwychwstał)¹⁷. Prawosławni i grekokatolicy w poniedziałek wielkanocny i wtorek udają się w procesjach na cmentarze, by modlić się za zmarłych¹⁸.

À propos Świąt Wielkiejnocy dziennikarz „Dziennika Polskiego” napisał (niezupełnie zgodnie z prawdą, ale z tym, co daje się zaobserwować): „W tradycji chrześcijańskiej święta kościelne mają różną rangę. W katolicyzmie najwyższą ma Boże Narodzenie. Protestanci, kultywujący teologię krzyża, największe znaczenie przypisują świętu Męki Pańskiej (Wielki Piątek). Prawosławni czczą przede wszystkim Zmartwychwstanie”¹⁹.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ „Dziennik Polski” 85 (12 kwietnia 1999 r.), s. 2.

¹⁶ „Dziennik Polski” 84 (10 kwietnia 1999 r.), s. 3.

¹⁷ Por. „Nasz Dziennik” 86 (13 kwietnia 1999 r.), s. 6.

¹⁸ Por. „Dziennik Polski” 85 (12 kwietnia 1999 r.), s. 2.

¹⁹ „Dziennik Polski” 84 (10 kwietnia 1999 r.), s. 3.

2. TEOLOGIA TRIDUUM PASCHALNEGO

Święte Triduum Męki i Zmartwychwstania Pańskiego stanowi szczyt roku liturgicznego, ponieważ dzieła odkupienia ludzi i doskonałego uwielbienia Boga dokonał Chrystus Pan przez paschalne misterium swojej błogosławionej Męki, „przez które umierając zniweczył naszą śmierć i zmartwychwstając przywrócił nam życie”²⁰. Triduum Paschalne Męki i Zmartwychwstania Pańskiego rozpoczyna się od Mszy wieczornej Wieczery Pańskiej Wielkiego Czwartku, ma swoje centrum w Wigilii Paschalnej i kończy się Nieszporami Niedzieli Zmartwychwstania²¹. W czasie tych dni, słusznie określanych jako „Triduum Chrystusa ukrzyżowanego, pogrzebanego i wskrzeszonego”²² Kościół sprawuje największe misteria ludzkiego odkupienia. Te trzy dni nazywa się „paschalnymi”, „ponieważ uobecnia się wtedy i uskutecznia misterium Paschy, to jest przejścia Pana z tego świata do Ojca. Przez sprawowanie tego misterium w znakach liturgicznych i sakramentalnych Kościół jednoczy się wewnątrznie z Chrystusem, swoim Oblubieńcem”²³. Sobór Watykański II wielokrotnie podkreślał centralne znaczenie misterium paschalnego Chrystusa i przypomniał, że z niego czerpią moc wszystkie sakramenty i sakramentalia²⁴.

Prawda wiary o roli i znaczeniu liturgii w życiu chrześcijanina, a zwłaszcza znaczeniu świętego, paschalnego Triduum Męki i Zmartwychwstania Chrystusa, sprawia, że wierni, w wielu regionach świata chrześcijańskiego, bardzo sobie cenią te obrzędy i licznie w nich uczestniczą z prawdziwym pożytkiem duchowym.

Dokument Stolicy Apostolskiej (Kongregacji Kultu Bożego) zatytułowany: *List okólny o przygotowaniu i obchodzeniu świąt paschalnych (wielkanocnych)*, wyraża także ubolewanie, iż w niektórych krajach zaczęła stygnąć gorliwość (gorąca pobożność), z jaką początkowo przyjęto odnowę Wigilii Paschalnej: „w niektórych miejscach do tego stopnia jest nieznaną sama istota Wigilii, że jej odprawianie traktuje się jak zwykłą Mszę wieczorną, odprawianą w ten sposób i o tej porze, w której zwykło się sprawować Mszę niedzielną, w poprzedzający ją wieczór sobotni. Gdzie indziej nie zachowuje się odpowiedniej pory sprawowania obrzędów świętego Triduum. Ponieważ zaś różne nabożeństwa nierzadko odbywają się w dogodniejszych godzinach, wierni chętniej w nich uczestniczą niż w obrzędach liturgicznych” (n. 3). Kongregacja uważa, że wszystkie te trudności

²⁰ Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza (= ONRLK), 18; por. Sobór Watykański II, konst. *Sacrosanctum Concilium*, 5; List okólny o przygotowaniu i obchodzeniu świąt paschalnych (= LoPasch), 2.

²¹ ONRLK, 19.

²² Św. Augustyn, *List 55*, 24 (cyt. za: LoPasch, 38).

²³ LoPasch 38.

²⁴ Por. Sobór Watykański II, konst. *Sacrosanctum Concilium*, 5, 6, 61.

„wynikają bez wątpienia z niedostatecznej u duchowieństwa i wiernych znajomości paschalnego misterium jako ośrodka roku liturgicznego i chrześcijańskiego życia”²⁵, czy też mówiąc innymi słowy: „mają źródło w niedostatecznym przygotowaniu duchowieństwa i wiernych do zrozumienia roli misterium paschalnego jako centrum roku liturgicznego i życia chrześcijańskiego”²⁶.

Kongregacja Kultu Bożego, biorąc pod uwagę wszystkie dotychczasowe doświadczenia w przeżywaniu m.in. Triduum Paschalnego, uznała za stosowne przypomnieć niektóre zasady doktrynalne i pastoralne oraz różne zasady-normy, aby największe tajemnice Odkupienia były jak najlepiej sprawowane i by wierni mogli w nich uczestniczyć z większym pożytkiem²⁷.

3. PROPOZYCJE CELEBRACJI TRIDUUM PASCHALNEGO W ROKU JUBILEUSZOWYM 2000

Wydaje się sprawą najbardziej potrzebną wydanie „uzgodnionego” polskiego tłumaczenia *Listu okólnego o przygotowaniu i obchodzeniu świąt paschalnych* Kongregacji Kultu Bożego z 16 stycznia 1988 roku. Tekst ten, z ewentualnym dodatkowym komentarzem odpowiedniej Komisji Episkopatu, powinni otrzymać wszyscy duszpasterze. Komisje liturgiczne diecezjalne mogłyby, przy okazji np. konferencji regionalnych, jeszcze raz ten dokument zaprezentować i połączyć z dyskusją całego prezbiterium.

Koniecznością wydaje się także — myśląc o owocnym przeżywaniu przez wszystkich, a zwłaszcza przez wiernych świeckich liturgii Triduum Paschalnego - opracowanie i wydanie broszury z tekstami liturgicznymi i odpowiednimi komentarzami tych świętych obrzędów, jak to zrobiła już np. diecezja opolska (por. *Zwycięzca śmierci*). Z braku śpiewników taka książeczka służyłaby pomocą również w śpiewie odpowiednim dla tych trzech dni.

Dla łatwiejszego korzystania z tekstów liturgicznych Triduum, kapłani powinni zaopatrzyć się w wydaną przez wydawnictwo Pallottinum pozycję pt. *Święte Triduum Paschalne*, Poznań 1999.

Wprowadzić w Wielki Czwartek we wszystkich parafiach obowiązek (obecnie najczęściej opuszczany) obmycia nóg mężczyznom w czasie Mszy Wieczerzy Pańskiej.

Wprowadzić w Wielki Piątek we wszystkich parafiach Drogę Krzyżową poza murami kościoła, najlepiej głównymi drogami bądź ulicami naszych wsi i miast

²⁵ LoPasch, 3 (tłum. S. Czerwik).

²⁶ LoWielk, 3 (tłum. F. Małaczyński).

²⁷ Zob. LoPasch, 5.

(czas takiej drogi krzyżowej według uznania duszpasterza; obecnie w dużych miastach ma miejsce w godzinach wieczornych; w Środzie Wielkopolskiej o 5⁰⁰ rano!). Wydaje się słusznym wprowadzenie w roku jubileuszowym także u nas w Polsce bardzo znanego na Zachodzie Europy nabożeństwa „siedmiu słów Chrystusa” (np. na zakończenie Drogi Krzyżowej)²⁸.

Czy nie należałoby wraz z Wielkim Piątkiem roku 2000 postanowić umieścić Krzyże (jeśli ich dotąd tam nie ma): przy wjeździe i wyjeździe z naszych osiedli, w miejscach użyteczności publicznej, w naszych domach. Ponadto postanowić czynić znak krzyża przed ważnymi czynnościami?

Pasterze Polskiego Kościoła powinni wydać odpowiedni List Pasterski poświęcony teologii i liturgii Triduum Paschalnego ze zobowiązaniem do odprawienia liturgii Wigilii Paschalnej w nocy (np. o północy), tak, jak to się dzieje w noc Bożego Narodzenia (ostatecznie są to święta wielka-nocne, a nie wielkowieczne). Sprawowanie tej liturgii w nocy będzie miało swego rodzaju charakter ekumeniczny, tym bardziej jeśli uda się (może jednak...) na Rok Jubileuszowy ustalić wspólną datę Wielkanocy (por. *Oświadczenie II Watykańskiego Soboru powszechnego w sprawie reformy kalendarza*).

Postanowić, aby od liturgii Wigilii Paschalnej roku 2000 zawsze były dostarczane (tak jak na Boże Narodzenie) potrzebne (dla uczestników liturgii światła i chrztu) świece „paschalne” z odpowiednim napisem i datą, odpowiednio zabezpieczone.

Wydaje się także, że to już najwyższy czas, aby — tak jak Bracia na Wschodzie — „uzewnętrznić” swoją wiarę „wielkanocną-paschalną” pozdrawiając się w okresie wielkanocnym-paschalnym (przez 50 dni w roku!) słowami: „Chrystus zmarrwychwstał! — Prawdziwie zmartwychwstał. Alleluja!”

Trzeba ponadto pamiętać o zaleceniu Kongregacji w *Liście okólnym...*, aby nie lekceważyć, lecz uszanować różne ludowe zwyczaje związane z okresem wielkanocnym, gdyż one mogą sprzyjać rozwojowi pobożności — troszcząc się jednakże o to, by możliwie lepiej były zharmonizowane z Liturgią i głębiej przeniknięte jej duchem, „tak aby czerpały inspirację z Liturgii i do niej lud prowadziły”²⁹.

²⁸ Por. K. Rahner, *Słowa z krzyża*, Kraków 1985, s. 39-56.

²⁹ LoWielk, 106.

Należy żywić nadzieję, że dzięki gorliwszej pracy-działalności duszpasterskiej i większemu wysiłkowi duchowemu, Pan w swej hojności sprawi swoją łaską, że wszyscy, którzy ukończą obchód świąt wielkanocnych, potrafią zachować ich ducha w życiu i postępowaniu³⁰.

Kraków

KS. JAN JÓZEF JANICKI

S P R A W O Z D A N I A I W I A D O M O Ś C I

ks. Jerzy Chmiel

90 LAT PONTIFICIUM INSTITUTUM BIBLICUM W RZYMIE

Dnia 7 maja 1909 roku św. Pius X wydał list apostolski *Vinea Electa* erygujący w Rzymie Papieski Instytut Biblijny: „Pontificium Institutm Biblicum in hac alma Urbe... erigimus”.

W 90. rocznicę tego wydarzenia, w dniach 6-8 maja 1999 r., Biblicum urządziło uroczystą sesję, która tematycznie została podzielona na kilka części.

W ramach tematu *Nowe osiągnięcia w badaniach nad historią Izraela biblijnego* mówił Mario Liverani, profesor uniwersytetu rzymskiego La Sapienza, zwracając uwagę na wykopaliska w Ugarit, których 70. rocznica właśnie wypadła.

Zarys nowej koncepcji teologii Starego Testamentu przedstawił Hermann Spieckermann z uniwersytetu w Hamburgu i profesor zaproszony w Biblicum na katedrze J. G. Mac Carthy’ego. Podkreślił pojęcie „hesed” jako punkt wyjścia dla „action by love”: w ten sposób przekraczamy dotychczasową granicę pojęciową przymierza, by zająć się problemem, który mówca określił jako „God’s faithful Love”.

W dyskusji okrągłego stołu na temat *Czytanie Biblii w okresie hellenistycznym i rzymskim* wzięli udział: Joseph Fitzmyer SJ z Georgetown University, Florentino García Martínez (Qumran Instituut w Groningen) i Martin McNamara MSC (Milltown Institute of Theology and Philosophy, Dublin).

O niektórych aspektach nowych badań dotyczących Jezusa historycznego mówili: John Meier (Notre Dame University, USA) i bp Vittorio Fusco z Nardò-Gallipoli (pod nieobecność prelegenta tekst został odczytany).

³⁰ Por. LoPasch, 108.